

Når «alle» doper seg

Feilaktige forestillinger om narkotikabruk blant ungdom

Silje Fekjær og Hilde Pape

Hvilke antakelser har unge mennesker om forekomsten av narkotikabruk i sin egen aldersgruppe? Basert på en spørreundersøkelse blant vanlig skoleungdom viser artikkelen at de unge grovt overvurderte sine jevnaldrendes erfaringer med både hasj, ecstasy og amfetamin. Misforholdet mellom faktisk og antatt bruk var størst når det gjaldt de tyngre stoffene. Videre var tendensen til å overestimere sterkest blant tenåringer som hadde brukt stoff selv, og blant dem som hadde ruserfarne venner. Overdrevne forestillinger om de illegale rusmidlenes popularitet kan trolig bidra til å senke terskelen for selv å prøve, men foreliggende forskning gir ikke grunnlag for å fastslå dette sikkert.

I løpet av siste tiår økte bruken av illegale rusmidler markant blant norsk ungdom (SIRUS 2004). Dagspressen fulgte utviklingen med tallrike oppslag om at det hadde funnet sted en «narkoeksplosjon» blant de unge. Mens massemediene tidligere fokuserte på hvor farlig narkotika er, ble oppmerksomheten først og fremst rettet mot hvor vanlig narkotikabruk er (Pape 2002). Budskapet var at stadig flere alminnelige, velfungerende ungdommer eksperimenterte med stoffer som ecstasy og amfetamin, og at mange brukte partydop til både hverdag og fest. «Alle doper seg,» ble det til og med hevdet, sammen med påstander om at «nå er de som IKKE røyker hasj, avvikende» (Aftenposten 21.11.2002).

De årlige landsdekkende undersøkelsene av 15–20-åringer som Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) gjennomfører, gir imidlertid ingen holdepunkter for at narkotikabruk er blitt et normalfenomen i den yngre

generasjon. I 2003 svarte 17 prosent at de minst en gang hadde brukt cannabis, mens langt færre (< 5 prosent) hadde erfaring med tyngre stoffer (SIRUS 2004). Videre viser *Ung i Norge*-undersøkelsen fra 2002 at drøyt én av ti 13–19-åringer hadde brukt hasj eller marihuana siste år, mens 4 prosent hadde brukt tyngre stoffer (Pape og Falck 2003).

Påstander om at såkalt partydop har slått an blant vanlige, velfungerende ungdommer, synes heller ikke å være berettiget. Studier av unge mennesker i normalbefolkningen har tvert imot avdekket at ecstasy- og amfetaminbruk henger sammen med problemer og belastninger på ulike livsområder (Pape 2002, Pape og Rossow 2004, Pedersen og Skrondal 1999). Eksempelvis viste Pape og Rossows studie (2004) at tre av fire ecstasybrukere hadde tilpasningsvansker (psykiske plager / antisosial atferd) av en viss alvorlighetsgrad. «Rene» hasjbrukere hadde også en forhøyet forekomst av slike problemer, men i mindre grad.

Foreliggende forskning gir med andre ord et ganske annet bilde av narkotikabruken blant unge mennesker enn det massemediene har gjort. Men hvilke antakelser har unge mennesker om forekomsten av illegale rusmidler i sin egen aldersgruppe? For folk flest – ungdom så vel som voksne – er massemediene en langt viktigere informasjonskilde enn forskningsrapporter og vitenskapelige artikler. Nettopp derfor er det grunn til å tro at mange overvurderer bruken av illegale rusmidler i den yngre generasjon. Blant ungdom kan dette muligens svekke barrierene mot å prøve slike rusmidler. Det er også nærliggende å anta at feilaktige forestillinger om at «(nesten) alle unge doper seg», kan bidra til å legitimere egen stoffbruk blant dem som allerede er å finne i brukernes rekker. Å avdekke om – og i så fall i hvor stor grad – tenåringer overestimerer bruken av narkotika i sitt eget alderssegment, er derfor potensielt viktig i en forebyggende sammenheng. Tidligere forskning har fokusert på ungdoms (feil)oppfatninger av alkoholbruken blant jevnaldrende (Aas og Klepp 1992, Christie og Hauge 1962, Hauge 1966, Iversen mfl. 2000, Skutle mfl. 2002), men hittil har ingen studert hvilke antakelser de unge har om omfanget av narkotikabruk.

Tidligere forskning

Unge menneskers overdrevne forestillinger om de jevnaldrenes erfaringer med rusmidler ble første gang beskrevet av Christie og Hauge (1962). Deres surveyundersøkelse avdekket at den enkelte var tilbøyelig til å tro at ungdom flest drakk mer alkohol enn dem selv. Dette fenomenet ble omtalt som *den store flertallsmisforståelsen*. Christie og Hauge argumenterte for at slike misforståelser kan skape et fiktivt sosialt press: «Alle tror at de andre gjør

det som nesten ingen gjør – og så strever trolig svært mange for å leve opp til myten» (Christie og Hauge 1962: 64). En oppfølgingsundersøkelse viste dessuten at tendensen til å overestimere andres alkoholinntak var relatert til framtidig høykonsum av alkohol (Hauge 1966). Ungdom med de mest overdrevne oppfatningene av andres drikkevaner var de som selv drakk mest da de ble spurt på nytt fire år senere. Hauge undersøkte imidlertid ikke om denne sammenhengen skyldtes at de som overdrev de andres drikkevaner, også var de som drakk mest i utgangspunktet.

Hva er så kunnskapsstatus på feltet i dag? Ifølge en nyere oversiktsartikkel, som hovedsakelig favner studier av amerikanske collegestudenter, er det veldokumentert at ungdom er tilbøyelig til å tro at jevnaldrende drikker mer alkohol enn dem selv (Borsari og Carey 2001). Slike funn er også avdekket i en undersøkelse av svenske tenåringer (Marklund 1983) og i nyere studier av norsk ungdom (Aas og Klepp 1992, Skutle mfl. 2002). Flere undersøkelser har dessuten vist at graden av overestimering henger sammen med egne drikkevaner: Jo mer erfaren man er med alkohol selv, desto mer tilbøyelig er man til å anta at også andre unge drikker mye. Det ser videre ut til at feilvurderingene øker med økende avstand til de ungdommene man blir bedt om å anslå konsumet til. Eksempelvis fant Aas og Klepp (1992) at antatt konsum blant egne venner var langt høyere enn eget konsum, men at det aller høyeste antatte nivået var å finne blant «elever ved samme skole som en selv».

Ulike framgangsmåter er blitt benyttet for å kartlegge flertallsmisforståelser knyttet til alkoholbruk (se Borsari og Carey 2001). En vanlig strategi har vært å stille respondentene likelydende spørsmål om eget og nære venners konsum. Resultater som viser at vennene antas å drikke mer enn respondentene selv, er blitt tolket som uttrykk for systematiske feilvurderinger. Imidlertid kan det hende at mange faktisk *har* venner med en «fuktigere» livsstil enn dem selv. Pedersen (1993) viser i denne sammenheng til betydningen av asymmetriske vennskapsbånd: Utadvendte ungdommer med en bred kontaktflate er sannsynligvis «gjengangere» i mange av de jevnaldrendes vennenettverk. Sosialt anlagte ungdommer har også vist seg å drikke mer alkohol enn gjennomsnittet. Ved å være referansepersoner for uforholdsmessig mange vil det dermed se ut som om ungdom overestimerer «de andres» konsumnivå – uten at det nødvendigvis er tilfellet. I andre undersøkelser har man bedt respondentene om å oppgi hvor mye de tror at «gjennomsnittseleven» eller «den typiske eleven» ved skolen deres drikker. Også denne måten å spørre på er problematisk, men den er antakelig noe bedre egnet til å fange opp reelle feilvurderinger. I atter andre studier er respondentene blitt spurt direkte om de tror at jevnaldrende drikker mer eller mindre alkohol enn dem selv (Christie og Hauge 1962, Hauge 1966, Mäkelä 1997). En slik operasjonalisering kan være hensiktsmes-

sig i forhold til atferd som relativt mange utøver med en viss frekvens (alkoholbruk), men den framstår som uegnet når formålet er å studere eventuelle flertallsmisforståelser knyttet til atferd med lav forekomst (narkotikabruk).

Hensikten med denne artikkelen er å avdekke om illegal rusmiddelbruk, på samme måte som alkoholbruk, er gjenstand for flertallsmisforståelser blant ungdom. Vi har anvendt en ny måte å måle ungdommenes (feil)vurderinger på, og har rettet søkelyset mot både hasj-, ecstasy- og amfetaminbruk. Videre har vi undersøkt om de unges vurderinger av andres bruk varierer med egne og med nære venners ruserfaringer.

Datamateriale

Datamaterialet stammer fra en spørreskjemaundersøkelse som Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) gjennomførte blant skoleungdom i Porsgrunn kommune i 2002. Bruttoutvalget omfattet samtlige elever ved ungdomsskolene og i 1. og 2. klasse på de videregående skolene i kommunen, og vi fikk svar fra 1 325 elever (responsrate: 89 %). 9 av 10 respondenter var i alderen 14–18 år. Vestel mfl. (2003) gir utdypende informasjon om undersøkelsen.

Egne erfaringer med illegale rusmidler ble kartlagt ved å spørre om ungdommene hadde brukt hasj/marihuana, ecstasy og amfetamin noen gang (det vil si livstidsprevalenser). Venners bruk var begrenset til et spørsmål om hasj. Respondentene ble i den forbindelse bedt om tenke på sine to beste venner, og å oppgi om ingen, én eller begge hadde prøvd stoffet.

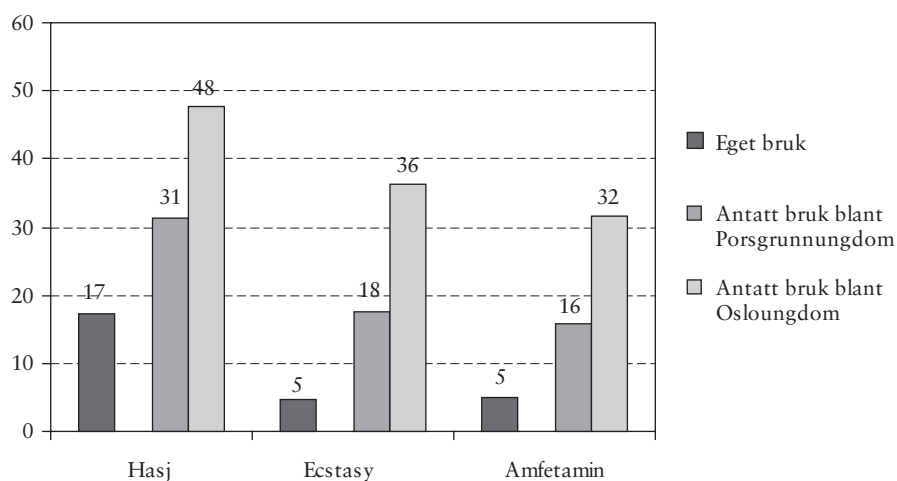
For å måle elevenes antakelser om andres bruk, ble følgende spørsmålsformulering benyttet: «Tenk deg 100 ungdommer på din alder her i Porsgrunn. Hvor mange av dem tror du noen gang har brukt (...) hasj eller marihuana (...), ecstasy (...), amfetamin («speed»)»? Likelydende spørsmål ble stilt om osloundom (hvor formuleringen «her i Porsgrunn» var erstattet med «i Oslo»). Svarene ble avgitt ved at respondentene skrev inn det antallet de trodde var riktig for hvert av de tre rusmidlene. Dermed fikk vi kontinuerlige mål på de unges vurderinger av de jevnaldrendes erfaring med ulike illegale rusmidler, med prosentandeler som enhet på skalaen.

Resultater

Figur 1 viser hvor mange som oppgav at de selv hadde prøvd henholdsvis hasj, amfetamin og ecstasy. Videre viser figuren gjennomsnittsnivået for

antatt bruk av disse stoffene blant jevnaldrende i Porsgrunn og i Oslo. De som ikke hadde svart på spørsmålene om egen bruk, er utelatt fra disse beregningene. I tillegg er en liten gruppe (< 1 %) som åpenbart hadde misforstått spørsmålet om andres bruk, utelatt.

Figur 1. Faktisk og antatt bruk av illegale rusmidler. Egen bruk i prosent, antatt bruk vist som gjennomsnitt (n = 1219)

Tre tendenser peker seg ut. For det første ser vi klare indikasjoner på at respondentene overestimerer andres bruk av samtlige rusmidler. Eksempelvis oppgav 5 prosent at de selv hadde prøvd ecstasy, mens det antatte gjennomsnittsnivået blant jevnaldrende i Porsgrunn var på hele 18 prosent. For det andre er misforholdet mellom eget bruk og antatt bruk hos andre noe større for tyngre stoffer (ecstasy og amfetamin) enn for hasj. Respondentene synes med andre ord ut til å ha mest overdrevne oppfatninger om utbredelsen av de rusmidlene som færrest har prøvd. For det tredje viser figuren at respondentene tror at livstidsprevalensene er mye høyere blant oslounngdom enn blant ungdom i Porsgrunn. Selv om hovedstadsungdom faktisk *har* mer erfaring med illegale rusmidler enn ungdom ellers i landet (SIRUS 2004), er ratene betydelig lavere enn det ungdom i Porsgrunn later til å tro. For eksempel anslår de at drøyt én av tre jevnaldrende i Oslo har prøvd ecstasy, mens dokumentasjon fra andre studier viser at om lag 4 prosent av ungdom i Oslo noen gang har prøvd dette stoffet (Krange og Storvoll 2003, SIRUS 2004). Våre funn synes følgelig å stemme overens med andres forskning,

som har vist at graden av feilbedømming tiltar med økende avstand til den gruppen man vurderer (Aas og Klepp 1992, Marklund 1983).

Vi undersøkte videre om ungdommenes vurderinger varierte med egen bruk av de ulike rusmidlene. I den forbindelse brukte vi regresjonsanalyse, hvor vi kontrollerte for respondentenes alder (andelen som hadde brukt stoff selv, økte med økende alder). Resultatene i tabell 1 gjelder antatt forekomst av illegal rusmiddelbruk blant jevnaldrende i Porsgrunn.¹

Tabell 1. Antakelser om andres bruk av illegale rusmidler etter egne ruserfaringer. Aldersjusterte gjennomsnittsverdier

	Hasj	Ecstasy	Amfetamin
Har ikke prøvd rusmiddelet selv	28 %	17 %	15 %
Har prøvd rusmiddelet selv	46 %	36 %	37 %
N	1200	1185	1182

Gjennomsnittet for antatt bruk av hasj var på 28 prosent blant dem som ikke hadde brukt hasj selv, og på 46 prosent blant dem som hadde erfaring med stoffet. Begge disse anslagene er langt høyere enn den faktiske forekomsten av hasjbruk i utvalget (17 prosent). Liknende mønstre avtegnet seg i analysene av både ecstasy- og amfetaminbruk. Ungdom som hadde prøvd illegale rusmidler selv, var med andre ord mer tilbøyelige enn ungdom ellers til å «ta for hardt i» når de anslo omfanget av narkotikabruk blant sine jevnaldrende.

Resultatene i tabell 1 kan tyde på at mange bruker seg selv som «mal» når de trekker generelle slutninger om andre. En slik tendens til å overestimere forekomsten av egen atferd er blitt avdekket i studier på en rekke ulike områder (Myers 2004). Fenomenet er blitt omtalt som «falsk konsensus», og det synes særlig å manifestere seg i forhold til atferd som er ulovlig eller sosialt uakseptabel. Det er imidlertid mulig at resultatene i tabell 1 kan forklares med respondentenes gruppetilhørighet, og ikke bare feilslutninger som bygger på den enkeltes egen atferd. At ungdom som har vært i befatning med narkotika, gjerne har venner som også har prøvd stoff, er et veldokumentert funn. Det feilaktige inntrykket disse ungdommene dermed kan få fra sitt sosiale nettverk, er at narkotika er noe (nesten) alle har erfaring med.

Vi gikk videre med denne tematikken, og undersøkte om vennenes rusmiddelbruk var utslagsgivende i seg selv – uavhengig av om man for egen del hadde prøvd narkotika eller ei. Igjen ble multipl regressjonsanalyse utført, og denne gangen kontrollerte vi for egen stoffbruk i tillegg til alder.²

Vi hadde data på vennenes erfaringer med hasj (men ikke andre rusmidler). Resultatene viste at de gjennomsnittlige estimatene til ungdom som hadde ingen, én og to bestevenner som hadde prøvd stoffet, var på henholdsvis 26 %, 35 % og 39 % (N = 1174, $p < 0,001$). Tilknytning til «hasjerfarne» venner gav med andre ord klare utslag i forventet retning: Jo flere venner ungdommene har som har erfaring med hasj, desto høyere anslag gir de for utbredelsen av stoffet.

Diskusjon

Resultatene tyder på at tenåringer i stor grad overestimerer bruken av illegale rusmidler blant sine jevnaldrende. Relativt sett var diskrepansen mellom de faktiske og de antatte prevalensene størst i forhold til ecstasy og amfetamin – noe som trolig har å gjøre med den massive og misvisende medieomtalen som er blitt viet unge menneskers bruk av disse stoffene den senere tid. Videre var tendensen til å overestimere andres narkotikabruk særlig uttalt blant dem som hadde prøvd stoff selv. En falsk konsensuseffekt så med andre ord ut til å gjøre seg gjeldende. Imidlertid avdekket vi også at ungdom med «hasjerfarne» venner gav de høyeste anslagene for bruken av stoffet i sitt eget alderssegment – uavhengig av eventuelle egne erfaringer med rusmiddelet. Slike funn indikerer at mange unge tar utgangspunkt i det de vet om enkeltpersoner som de kjenner godt, når de trekker generelle slutninger om verden rundt seg.

Ved å rette søkelyset mot narkotika har undersøkelsen bidratt med ny, potensielt forebyggingsrelevant kunnskap. Videre har den måten vi kartla de unges (feil)oppfatninger på, ikke blitt benyttet i tidligere forskning på feltet. Respondentene ble bedt om å tenke på hundre jevnaldrende ungdommer i sin egen hjemby, og å oppgi hvor mange av dem de antok det var som hadde prøvd ulike stoffer. En mulig svakhet ved denne operasjonaliseringen er at det ikke angis *hvilken* gruppe ungdommer det refereres til. På den annen side kan formuleringer som «vanlige» eller «gjennomsnittlige ungdommer» åpenbart være uheldige. Slike formuleringer kan bli forstått dit hen at respondentene ikke skal ta i betraktning ungdom som ruser seg spesielt mye. En annen mulig svakhet ved vår måte å spørre på er at antallet personer i referansegruppen er høyt. Dermed utfordres evnen til å abstrahere.³ Imidlertid er dette problemet trolig vel så presserende når man spør om rusmiddelvanene hos «den typiske eleven» eller «gjennomsnittseleven» ved respondentenes skole – slik praksis har vært i mange tidligere undersøkelser på dette feltet.

Både egne funn og dokumentasjon fra studier av flertallsmisforståelser knyttet til alkohol gir grunn til å reise følgende spørsmål: Kan overdrevne oppfatninger om andres rusmiddelbruk bidra til å senke terskelen for selv å prøve? Christie og Hauge (1962) har tatt til orde for at det trolig er tilfellet. Oppskrudde forestillinger om andres drikking kan skape et fiktivt normpress, hevder de. Videre argumenterer de for at et slikt normpress vil kunne få den enkelte til å strekke seg etter det de oppfatter som vanlig og «normalt» hos jevnaldrende, og dermed resultere i økt konsum. En viktig strategi i forebyggende sammenheng har da også vært å korrigere de unges feiloppfatninger av andre unges rusmiddelbruk (Borsari og Carey 2001, Marklund 1983, Aas og Klepp 1992).

At overestimering av andres rusmiddelbruk henger sammen med egen bruk av rusmidler, slik også vi avdekket, er et veldokumentert funn (Borsari og Carey 2001, Christie og Hauge 1962, Hauge 1966, Iversen mfl. 2000, Marklund 1983, Skutle mfl. 2002, Aas og Klepp 1992). Om sammenhengen gjenspeiler et årsaksforhold, kan imidlertid diskuteres. Pedersen (1993) har i denne forbindelse pekt på at slutninger om årsakssammenhenger er blitt trukket på grunnlag av funn fra tverrsnittsstudier – hvor faktorenes rekkefølge er uklar. Er det overdrevne oppfatninger som påvirker forbruket, eller er det forbruket som påvirker oppfatningene? Tverrsnittsstudier kan ikke gi noe svar på denne type spørsmål. I sin egen studie, som hadde et longitudinelt design, undersøkte Pedersen (1993) de unges vurderinger av vennenes holdninger til å utøve problematferd (rusmiddelbruk, stjeling, lyving mv.). Hensikten var å finne ut om en overdreven tro på at andre hadde nonkonforme normer, predikerte egen bruk av rusmidler på et senere tidspunkt. Resultatene viste at det ikke var tilfellet: «The respondents assessed their friends' norms as more non-conformist than their own, but the perception of friends' norms did not explain future drug use» (Pedersen 1993: 343). Man bør imidlertid ikke trekke forhastede slutninger på grunnlag av Pedersens funn. Resultatene dreide seg om flertallsmisforståelser knyttet til andres *holdninger*, og ikke om andres antatte *atferd*. Spørsmålet om vennenes antatte holdninger målte heller ikke spesifikt holdninger til rusmiddelbruk. Fortsatt etterlyses solid longitudinell forskning som undersøker effekten av andres antatte rusmiddelbruk på egen atferd.

Ifølge Pedersen (1993) kan det tidligere nevnte prinsippet om «asymmetriske bånd» forklare hvorfor tendensen til å overestimere andres rusmiddelbruk ikke nødvendigvis bidrar til økt konsum. Når ungdom blir spurt om andres ruserfaringer, vil mange tenke på en viss gruppe mennesker – de som er sosiale og utadvendte. Som nevnt i innledningen er dette en gruppe med et relativt høyt forbruk av rusmidler. Men selv om sosialt anlagte personer ofte

opptrer som referansegruppe, er det ikke sikkert at de framstår som viktige rollemodeller for den enkeltes eget forbruk. Når den enkelte modellerer egen rusmiddelbruk etter den atferden som de observerer hos andre, er det trolig de virkelig nære relasjonene som har mest å si. Hvor mange oslounghommer som antas å ha prøvd illegale stoffer, er trolig av liten betydning for hvilke handlingsvalg tenåringer i Porsgrunn foretar. Hvilke ruserfaringer de nære kompisene i nabolaget har gjort seg, er antakelig mye mer utslagsgivende.

Mäkelä (1997) har også vært kritisk til antakelsen om at overestimering av andres rusmiddelbruk kan føre til økt konsum. Også han har pekt på at faktorenes rekkefølge like gjerne kan gå motsatt vei. Blant annet er det mulig at korrelasjonen mellom overestimering og eget forbruk har å gjøre med et behov for å redusere kognitiv dissonans. Personer med et høyt alkoholkonsum vil forsvare sitt eget forbruk ved å forsøke å overbevise seg selv, og kanskje også andre, om at folk flest drikker minst like mye som dem selv: «I may not be perfect, but other people are still worse» (Mäkelä 1997: 734). Personer med lavt eller moderat konsum har ikke et tilsvarende behov for å ty til slike forsvarsmanøvrer, og overestimerer derfor ikke andres forbruk i samme grad.

Ifølge Mäkelä er tendensen til å overestimere andres alkoholinntak størst i samfunn som er restriktive til alkohol – det vil si i populasjoner der den enkelte trolig har spesielt stort behov for å legitimere at de drikker. Imidlertid dreier hans empiriske analyser seg om data på samfunnsnivå, der ulike byer er enhetene i materialet. Grunnlaget for å trekke slutninger på individnivå er derfor tvilsomt. Det er ikke gitt at respondenter som svarer at foreldre eller venner er restriktive til alkohol, er de samme som overestimerer andres konsumnivå. Selve årsaksmekanismen mellom det antatte behovet for å redusere kognitiv dissonans og tendensen til å overestimere er ikke undersøkt direkte i Mäkeläs empiri.

Studier som har kartlagt effekten av rusforebyggende tiltak, har også bidratt med funn av interesse. Ifølge Borsari og Carey (2001) tyder resultatene av flere slike studier på at det *er* et årsaksforhold mellom subjektive oppfatninger av andres alkoholinntak og eget konsumnivå. De viser til at forsøk på å korrigere unge menneskers flertallsmisforståelser på dette området synes å føre til mindre drikking. Mye av denne forskningen har imidlertid kartlagt den *samlede* effekten av ulike intervensjoner, hvorav realitetsorientering med hensyn til rusmidlenes (begrensede) popularitet har inngått som ett av flere elementer. På den annen side finnes det også dokumentasjon for at tiltakspakker som inkluderer innsats mot de unges flertallsmisforståelser, er mer effektive enn tiltakspakker som ikke omfatter denne type framstøt.

Det er fortsatt ubesvarte spørsmål knyttet til unge menneskers flertallsmisforståelser når det gjelder rusmiddelbruk. Kan hende bidrar slike misfor-

ståelser til å skape et fiktivt normpress som gir økt konsum. Eventuelt kan det tenkes at enkelte undergrupper av ungdom er mer sårbare for denne type påvirkning enn andre. Det er antakelig betydelig individuell variasjon med hensyn til hvor sterkt man ønsker å «følge flokken». Noen er mer konformitetsorienterte enn andre, og vil i større grad søke å tilpasse egen atferd etter det de tror at (nesten) alle andre gjør. Atter andre *ønsker* nok å holde fast ved feilaktige forestillinger om at «alle» ruser seg, fordi denne type falsk konsensus bidrar til å legitimere eget høykonsum av rusmidler. Alternativt kan det underliggende motivet være å beskytte seg mot en erkjennelse av å ha en avvikende livsstil.

I likhet med tidligere undersøkelser på feltet tar vår studie utelukkende for seg ungdom. Det er imidlertid grunn til å tro at også voksne mennesker overestimerer de unges bruk av narkotika. De senere årene har massemediene spredd villedende påstander om at narkotikabruk er utbredt blant vanlig ungdom, og et normalitetsperspektiv har også blitt fremmet fra faglig hold (Pape 2003). Narkotika er det som bekymrer dagens norske tenåringsforeldre aller mest når det gjelder de unges oppvekstvilkår.⁴ Hvis folk flest hadde fått tilgang på mer nøktern informasjon om de illegale rusmidlenes begrensede popularitet, ville fryktnivået hos mange tenåringsforeldre trolig ha blitt dempet. Slik informasjon kunne muligens også ha bidratt til å begrense rekrutteringen av unge mennesker inn i illegal rusmiddelbruk.

Arbeidet med denne artikkelen er delfinansiert av Norges forskningsråd.

Noter

1. Verdien for dem som ikke har prøvd, er beregnet i en bivariat lineær regresjonsanalyse, og er altså uavhengig av alder. Differansen til dem som har prøvd, er hentet fra en trivariat lineær regresjonsanalyse hvor alder er inkludert. Differansen mellom dem som har brukt, og dem som ikke har brukt, er derfor kontrollert for alder. Signifikanstester viser at differansen mellom dem som har brukt, og dem som ikke har brukt, er signifikant på 0,001 % nivå for alle de tre rusmidlene.
2. Også disse resultatene er basert på to separate regresjonsanalyser. Anslaget for dem som ikke har prøvd, er basert på en regresjon hvor kun venners bruk er inkludert, og derfor uavhengig av alder og egen bruk, mens differansen mellom dem som har venner som har prøvd, og dem som ikke har venner som har prøvd, er kontrollert for alder og egen bruk. Signifikanstesten refererer til differansen mellom dem som ikke har venner som har brukt, og dem som har en eller to venner som har brukt (se note 1).
3. En potensiell innvending mot vårt spørsmål er at de yngste er for unge til å forstå spørsmålet. Hvis man utelukker elevene på ungdomsskolen fra analysene, finner man at ungdom på videregående ikke overraskende gir noe høyere anslag for annen ungdoms rusmiddelbruk. Bortsett fra dette viser analyser med bare elever fra videregående slående

like resultater som dem som er vist her. Vi har derfor valgt å inkludere både elever på ungdomsskole og elever på videregående i analysene.

4. Ifølge en undersøkelse utført av Norsk Gallup som er referert i Aftenpostens morgenutgave 14.03.2002.

Litteratur

- Borsari, Brian og Kate B. Carey (2001). Peer influence on college drinking: A review of the research. *Journal of Substance Abuse*, 13, 391–424.
- Christie, Nils og Ragnar Hauge (1962). *Alkoholvaner blant storbyungdom*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauge, Ragnar (1966). Ungdom og alkohol. *Norsk tidsskrift om alkoholspørsmålet*, 1, 3–65.
- Iversen, Erik, Arvid Skutle og Jon C. Laberg (2000). *Alcohol use and fictitious beliefs about peers' drinking in adolescents in Western Norway*. Paper from the 26th Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kettil Bruun Society, Oslo, 5.–9. juni 2000.
- Krange, Olve og Elisabet E. Storvoll (2003). *Osloungdom og rusmiddelbruk: utbredelse og muligheter for forebygging*. Rapport nr. 26. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Marklund, Ulla (1983). *Droger och påverkan. Eleanalys som utgångspunkt för drogundervisning*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Mäkelä, Klaus (1997). *Drinking, the majority fallacy, cognitive dissonance and social pressure*. Research report. Helsinki: Finnish Foundation for Alcohol Studies.
- Myers, David G. (2004). *Exploring social psychology*. Boston: McGraw Hill.
- Pape, Hilde (2002). Verre enn sitt rykte? En litteraturstudie av ungdom som bruker ecstasy og annen partydop. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 2, 21–38.
- Pape, Hilde og Sturla Falck (2003). Ungdomskriminalitet – et fenomen i endring? *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 3 (2), 99–111.
- Pape, Hilde og Ingeborg Rossow (2004). «Ordinary» people with «normal» lives? A longitudinal study of ecstasy and other drug use among Norwegian youth. *Journal of Drug Issues*, 34, 398–418.
- Pedersen, Willy (1993). The majority fallacy reconsidered. *Acta Sociologica*, 36, 343–355.
- Pedersen, Willy og Anders Skrondal (1999). Ecstasy and new patterns of drug use: A normal population study. *Addiction*, 94, 415–431.

- SIRUS (2004). Statistikk hentet fra Statens institutt for rusmiddelforsknings hjemmesider: www.sirus.no.
- Skutle, Arvid, Anne Bolstad og Erik Iversen (2002). *Ungdom og rusmidler 2002. En undersøkelse i Bergen kommune om 8. og 10. klassingers bruk av rusmidler*. Stiftelsen Bergensklinikkene. <http://www.bergenclinics.hl.no>
- Vestel, Viggo, Guro Ødegård og Tormod Øia (2003). *Veien til makta og «det gode liv»? Evaluering av medvirkningsarbeidet blant unge i Porsgrunn kommune*. Rapport nr. 8. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Aas, Henrik og Knut-Inge Klepp (1992). Adolescents' alcohol use related to perceived norms. *Scandinavian Journal of Psychology*, 33, 315–325.

English summary

When «everyone» uses drugs. Misperceptions of illegal substance use among youth

Previous research has shown that young people tend to believe that their peers have higher alcohol consumption than themselves. So far, no study has explored whether illegal drug use is subject to similar misperceptions. But data that shed light on this issue were collected from a community sample of Norwegian teenagers in 2002 (n = 1325, response rate: 89 %).

Analyses of these data revealed a strong tendency to overestimate peers' experiences with illegal substances, notably their use of hard drugs. The most exaggerated estimates were observed among teenagers who had used drugs themselves. Friends' use of drugs also increased the tendency to overestimate the rates of drug use among youth in general. The observed misperceptions may serve to weaken young people's barriers against drug use. However, solid evidence in support for such a harmful effect is nonexistent and longitudinal research on this issue is still called for.